

Ахова грамадскага здароўя на Міншчыне ў гады польска-савецкай вайны (1919–1921)

УДК [94+352.07(091)](476-074)

Алена ДАШКЕВІЧ,
кандыдат
гістарычных навук,
дацэнт

Алена ДАШКЕВІЧ. Ахова грамадскага здароўя на Міншчыне ў гады польска-савецкай вайны (1919–1921). У артыкуле паказаны працэс арганізацыі сістэмы аховы здароўя ў Мінску і Мінскай рэгіёне падчас польска-савецкай вайны (1919–1921). На падставе архіўных дакументаў прааналізаваны стан медыцынскага абслугоўвання, вызначаны асаблівасці дзейнасці органаў кіравання і самакіравання ў сферы аховы грамадскага здароўя ва ўмовах польскай акупацыі і змены ваенна-палітычных падзей.

Ключавыя словы: ахова здароўя, магістрат, польска-савецкая вайна, Грамадзянскае ўпраўленне Усходніх зямель, Народны камісарыят аховы здароўя.

Alena DASHKEVICH. Healthcare system in Minsk Region during the Polish-Soviet war (1919–1921). The article examines the organization of the healthcare system in Minsk and Minsk Region during the Polish-Soviet war (1919–1921). Using the archival documents the author analyzes the state of the medical service and looks into the main aspects of the activities of the government and self-government bodies in public healthcare during the Polish occupation, in the complex military and political landscape.

Keywords: healthcare, magistracy, Polish-Soviet war, Civil Administration of the Eastern Lands, People's Commissariat for Health.

Падзеі польска-савецкай вайны (1919–1921), баявыя дзеянні, якія адбываліся на тэрыторыі Беларусі, негатыўна паўплывалі на ўсе сферы жыцця грамадства. У спадчыну ад Першай сусветнай вайны і нямецкай акупацыі беларускаму народу засталіся зруйнаваная гаспадарка, крызіс прамысловасці, дэфіцыт прадуктаў харчавання і іншых тавараў, развал фінансавай сістэмы. Складаная палітычная сітуацыя, пры якой Польшча і Савецкая Расія па ўсіх напрамках распачалі барацьбу за беларускую тэрыторыю, для мясцовага

насельніцтва стала чарговым трагічным выпрабаваннем. Ні адзін з варагуючых бакоў не мог у поўнай меры разлічваць на падтрымку народа, які пакутаваў ад голаду і эпідэмічных хвароб, быў стомлены ад бясконцага чаргавання ўлады, прыгнечаны ваеннымі рэквізіцыямі і палітычнымі рэпрэсіямі.

У дадзеных умовах адным з прыярытэтных напрамкаў палітыкі ў сацыяльнай сферы стала ахова грамадскага здароўя. У студзені 1919 года на базе Мінскага губернскага аддзела аховы здароўя, які ўзначальваў Сцяпан Варфаламеевіч Балкавец, быў заснаваны Народны камісарыят аховы здароўя БССР. У складзе камісарыята працавала сем аддзелаў: фармацэўтычны, статыстычны, лячэбны, санітарна-эпідэмічны, школьна-санітарны, а таксама сацыяльных хвароб і судовай медыцыны. Першым народным камісарам аховы здароўя БССР стаў Ілья Ісаевіч Пузыроў.

Сваю дзейнасць Наркамат аховы здароўя БССР ажыццяўляў на тэрыторыі Мінскага, Ігуменскага, Барысаўскага, Навагрудскага, Бабруйскага, Рэчыцкага, Мазырскага, Вілейскага, Лідскага,

ПРА АЎТАРА

ДАШКЕВІЧ Алена Генадзьеўна.

Нарадзілася ў в. Зялёны Бор Талачынскага раёна Віцебскай вобласці. У 2005 годзе скончыла гістарычны факультэт Гомельскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Ф. Скарыны, у 2011 годзе – аспірантуру пры Інстытуце гісторыі НАН Беларусі. У 2006–2015 гадах працавала выкладчыкам кафедры філасофіі і гісторыі Беларускага дзяржаўнага аграрнага тэхнічнага ўніверсітэта. З 2015 года – навуковы супрацоўнік, з 2018 – старшы навуковы супрацоўнік аддзела ваеннай гісторыі Беларускага Інстытута гісторыі НАН Беларусі.

Кандыдат гістарычных навук (2017), дацэнт (2019).

Аўтар амаль 100 навуковых публікацый.

Сфера навуковых інтарэсаў: гісторыя Беларусі перыяду польска-савецкай вайны (1919–1921 гады), гісторыя беларускай дзяржаўнасці і дзяржаўнага будаўніцтва XX стагоддзя.

Ашмянскага і Дзісенскага паведаў. У цяжкіх сацыяльна-эканамічных умовах, на фоне эпідэмічных хвароб, галечы, нацыяналізацыі лячэбных, аптэчных устаноў, працягвалі фарміравацца асноўныя прынцыпы арганізацыі новай сістэмы аховы здароўя і аказання медыка-санітарнай дапамогі насельніцтву.

Утварэнне Літоўска-Беларускай ССР 27 лютага 1919 года прывяло да з'яўлення аб'яднанага камісарыята. Камісарам аховы здароўя Літоўска-Беларускай ССР быў прызначаны доктар Андрый Дамашавічус, а з 30 сакавіка па 28 мая 1919 года пасаду займаў доктар Уладзімір Іосіфавіч Ленскі. У структуру камісарыята ўваходзіла 11 аддзелаў: агульны, фармацэўтычны, лячэбны, санітарна-эпідэмічны, школьна-санітарны, сацыяльных хвароб, падлікова-фінансавы, медыцынскай экспертызы, ваенна-санітарны, рабочай медыцыны і асветна-выдавецкая секцыя [1, арк. 43].

Нягледзячы на набліжэнне фронту, праца па арганізацыі аховы здароўя працягвалася. Вырашаліся пытанні ўпарадкавання структуры органаў аховы здароўя, вялася барацьба з эпідэміямі (з прыцягненнем у тым ліку і грамадскіх сіл), размяркоўваліся сродкі на рамонт, добраўпарадкаванне лячэбных устаноў, забеспячэнне іх медыкаментамі, на падрыхтоўку медыцынскага персоналу.

Па распараджэнні Савета абароны Літвы і Беларусі ад 19 мая 1919 года штат Камісарыята аховы здароўя быў скарачаны. Пачалася эвакуацыя медыцынскіх устаноў з Мінска. Пасля таго як 24 мая 1919 года Наркамат аховы здароўя эвакуіравалі ў Бабруйск, у Мінску было сфарміравана палявое аддзяленне на чале з наркамам У.І. Ленскім. Ва ўмовах актыўнага наступлення польскіх войскаў асноўная дзейнасць медыка-санітарнай службы канцэнтравалася на дапамозе фронту.

На акупаванай палякамі тэрыторыі Беларусі ўсталёўвалася адміністрацыйна-тэрытарыяльная сістэма грамадзянскага кіравання – Грамадзянскае ўпраўленне Усходніх зямель (ГУУЗ; існавала з 19 лю-

тага 1919 па 9 верасня 1920 года). Галоўным каардынацыйным і кантралюючым органам аховы здароўя з'яўляўся аддзел грамадскага здароўя Генеральнага камісарыята Усходніх зямель на чале з Зігмундам Зубрам [2]. Пры акруговых, павятовых і гарадскіх камісарыятах ствараліся санітарныя аддзелы.

Падчас польскай акупацыі Мінская акруга займала плошчу каля 35 947 квадратных кіламетраў, ахоплівала тэрыторыю ад Бярэзіны на ўсходзе, гарады Лепель і Полацк, межавала з Дзісенскім, Вілейскім і Ашмянскім павятамі Віленскай акругі, а таксама павятамі Брэсцкай акругі. У адміністрацыйным плане акруга ўключала г. Мінск і Мінскі, Барысаўскі, Бабруйскі, Ігуменскі, Слуцкі, Полацка-Лепельскі (у студзені – сакавіку 1920 года) паветы [3].

Адразу пасля ўступлення польскіх войскаў у Мінск (8 жніўня 1919 года) сталі фарміравацца органы польскага грамадзянскага кіравання. З 14 жніўня 1919 года пачаў працаваць Мінскі гарадскі камісарыят на чале з Багданам Грушвіцкім. Яго намеснікам быў прызначаны Людвіг Гадлеўскі, які прыняў кіраўніцтва адміністрацыйным аддзелам. У сярэдзіне верасня 1919 года Мінскі павет быў падзелены на шэсць медыцынскіх раёнаў (Стоўбцы, Койданава,

▼ Польскае войска ўступае ў Мінск. 9 жніўня 1919 года

Ракаў, Івянец, Заслаўе, Астрашыцкі Гарадок). У кожным дзейнічаў шпіталь. Акрамя таго, у павеце працавала восем фельчарскіх і два акушэрскія пункты. Бясплатная медыцынская дапамога прадугледжвалася толькі для інфекцыйных хворых і беднаты. Адзін дзень лячэння ў шпіталі каштаваў 5 марак, амбулаторны прыём – 2 маркі. Грошы, атрыманыя за медыцынскія паслугі, перадаваліся павятоваму органу самакіравання – павятовай радзе, якая ўтрымлівала на гэтыя сродкі медыцынскі персанал шпіталю і часткова пакрывала выдаткі на харчаванне хворых, лекі і інш. [4].

Галоўным павятовым урачом быў прызначаны К. Рагоўскі, пры ім працавалі два фельчары і тры «дэзынфектары» (эпідэмічныя фельчары). Акрамя медыцынскіх работнікаў, якія атрымлівалі афіцыйны заробак, у павеце працавалі ўрачы «вольнай практыкі», фармацэўты, акушэркі, дантысты: яны аказвалі платныя паслугі. Нягледзячы на недахоп медыкаў, многім з іх даводзілася шукаць працу ў іншых сферах, таму што большая частка насельніцтва не мела фінансавай магчымасці звяртацца па платнае лячэнне.

Атрымаць кваліфікаваную медыцынскую дапамогу вясковому насельніцтву было складана па некалькіх прычынах.

Па-першае, не было транспарту і большасць хворых з аддаленых населеных пунктаў не маглі патрапіць да ўрача. Па-другое, загружанасць працай у павятовым цэнтры не дазваляла ўрачу выязджаць да пацыентаў у вёскі. Сяляне займаліся самалячэннем народнымі сродкамі або карысталіся паслугамі нелегальных лекараў і аптэкараў.

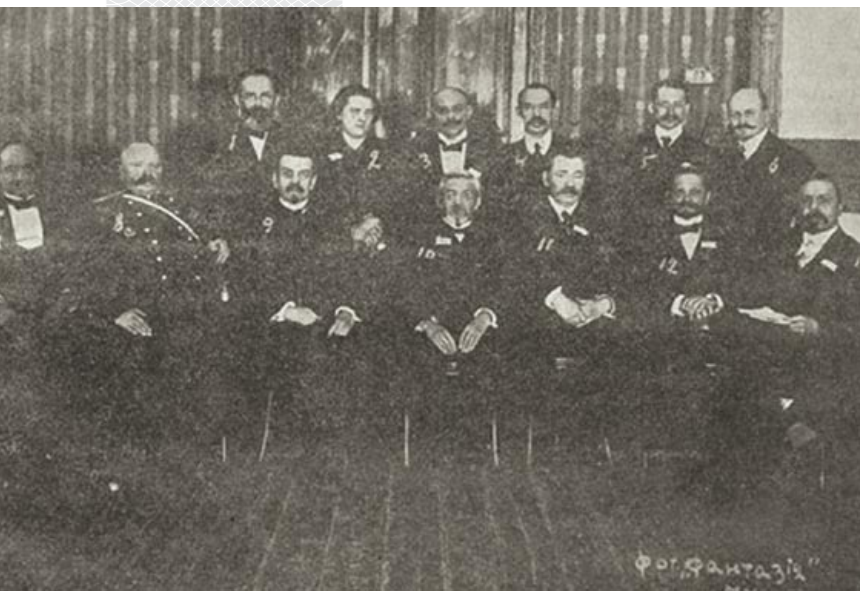
Медыцынскага персаналу было недастаткова і для таго, каб справіцца з інфекцыйнымі захворваннямі і эпідэміямі, якія некалькімі хвалямі ахоплівалі Мінскі павет з верасня 1919 па ліпень 1920 года. Справаздача павятовага ўрача сведчыць: за гэты час ад воспы, брушнага і сыпнага тыфу, шкарлятыны, дыфтэрыту, адру, туберкулёзу і інш. памерла больш за 600 чалавек. Аднак гэта статыстыка ўлічвала толькі тых, хто афіцыйна звяртаўся па медыцынскую дапамогу: у шпіталях лячыліся 1172 чалавекі, не ў шпіталях – 50 319 [5]. Убаку ад афіцыйных справаздач засталіся факты масавай смяротнасці насельніцтва ад дызентэрыі восенню 1919 года, ад сыпнага тыфу вясной 1920 года, калі ў кожнай гміне памірала да 15 чалавек на дзень.

Важную ролю ў сферы аховы здароўя гарадскога насельніцтва выконваў мінскі магістрат, у складзе якога ў сярэдзіне жніўня 1919 года была створана секцыя аховы грамадскага здароўя з аддзела аховы мацярынства і маленства на чале з доктарам медыцыны, спецыялістам па нервовых і гінекалагічных захворваннях Марыям Антонаўнай Петрусевіч.

З самага пачатку дзейнасці секцыі аховы грамадскага здароўя магістрат вылучыў 1600 рублёў на харчаванне і лячэнне хворых у мінскіх бальніцах. Гэта былі «савецкія грошы», якія засталіся ў касе магістрата ад былой гарадской управы. Іншых сродкаў не мелася, таму кіраўніцтва магістрата прыняло рашэнне звярнуцца па крэдыт да Генеральнага камісара Усходніх зямель і тэрмінова наладзіць сістэму гарадскога падаткаабкладання [6, арк. 4 – 6 адв.].

З канца жніўня 1919 года ўвялі падаткі на хатнюю жывёлу і ровары, адначасова ўводзіўся гарадскі падатак [7, арк. 8 адв.].

▼ Мінскія ўрачы.
У верхнім радзе
злева направа:
С.Д. Камінскі,
М.А. Петрусевіч-
Івашкевіч,
А.З. Яхнін,
М.А. Поляк,
Ф.Л. Ульянаў,
М.М. Марозаў,
С.І. Дулевіч;
у ніжнім радзе
злева направа:
С.В. Берлянд,
В.Я. Лунц,
Л.Я. Поляк,
А.К. Янушэвіч,
С.В. Балкавец

Да канца 1919 года на карысць горада збіралася больш за 10 відаў падаткаў [7, арк. 24 адв.]. Згодна з праектам, распрацаваным секцыяй аховы грамадскага здароўя сумесна з фінансавай секцыяй і секцыяй асветы і грамадскай апекай, у Мінску быў уведзены спецыяльны падатак на карысць бальніц [7, арк. 7 адв.].

Рашэннем магістрата ўводзілася фіксаваная плата за медыцынскае абслугоўванне. Суткі знаходжання на стацыянарным лячэнні ў гарадской бальніцы каштавалі да 10 рублёў, у радзільным доме – ад 5 да 15 рублёў. Зварот у паліклініку па кансультацыю, на перавязку або па рэцэпт на лекі абыходзіўся пацыенту ў 1–3 рублі. Паслугі стаматолага каштавалі 10–15 рублёў за кожны палецаны зуб. Урачам дазвалялася асабіста вырашаць – прымаць пацыентаў, якія не маглі аплаціць іх паслугі, ці адмовіць. Бясплатна маглі атрымаць медыцынскую дапамогу дзеці-сіроты, якія знаходзіліся ў гарадскіх дзіцячых прытулках, збяднелыя гараджане з цяжкімі хронічнымі захворваннямі, а таксама псіхічна хворыя. Забаранялася прымаць бясплатна ў шпіталі Мінска хворых з павятовых вёсак, у тым ліку дзяцей. Пацыенты, якіх прымалі ў бальніцы, атрымлівалі неабходнае лячэнне без дадатковай платы [8, арк. 17 адв.].

Згодна з рашэннем магістрата, адміністрацыя бальніц павінна была запрашаць па просьбе хворых прадстаўніка духавенства. У тым выпадку, калі хворы не мог сам заплаціць святару, сродкі на гэта выдзяляліся з бюджэту магістрата. Выдаткі на труну і падвоз на могілкі памерлых у бальніцах былі таксама за кошт сродкаў магістрата. Падрыхтоўкай пасведчанняў аб смерці ў бальніцах займалася парафіяльная канцылярыя на агульных падставах [7, арк. 42–43].

На бясплатную медыцынскую дапамогу не маглі разлічваць гарадскія вулічныя прастытуткі. Медыцынскі нагляд і лячэнне прастытутаў з публічных дамоў ажыццяўляліся за кошт уласнікаў названых устаноў. Згодна з арт. 1 распараджэння Генеральнага камісара Усходніх зямель

«Аб барацьбе з распаўсюджваннем венерычных хвароб» ад 7 мая 1920 года, зарэгістраваныя прастытуткі, якія ўхіляліся ад медыцынскіх праверак, не звярталіся да ўрача пры наяўнасці венерычнай хваробы, а таксама асобы, якія ведалі і не заявілі аб гэтым, падлягалі крымінальнай адказнасці ў выглядзе арышту да 6 месяцаў [9]. Венерычны шпіталь размяшчаўся па вуліцы Мікалаеўскай (цяпер вул. Крапоткіна на адрэзку ад пачатку да вул. В. Харужай). У шпіталі працавалі: урач, фельчар, два санітары, загадчык гаспадаркі, сястра-гаспадыня, сястра міласэрнасці, наглядчык, кухарка і два яе памочнікі, дзве прачкі і вартаўнік [8, арк. 49–50]. Пацыентаў з венерычнымі захворваннямі з павята прымалі толькі платна.

Да пачатку 1920 года магістрат прыняў на сваё ўтрыманне медыцынскія ўстановы былой гарадской управы. Пры падтрымцы магістрата ў Мінску дзейнічалі: губернская земская бальніца (320 месцаў), земская бальніца для хранічна хворых (40), псіхіятрычная бальніца (50), інфекцыйная бальніца (130), мужчынскі шпіталь (100), інфекцыйная жаночая бальніца (50), дзіцячая бальніца (60), бальніца для хворых на сухоты (25), радзільны дом (20), венерычная бальніца (15 месцаў) [10]. Яўрэйская бальніца ўтрымлівалася на сродкі яўрэйскай грамады.

У гарадскіх бальніцах былі арганізаваны аддзяленні хуткай медыцынскай дапамогі, пры якіх дзяжурылі ўрачы. Рашэннем магістрата ўсталёўваўся мінімальны заробак для медыцынскіх работнікаў у памеры 500 рублёў, надбаўкі залежалі ад узроўню кваліфікацыі і працоўнага стажу. За дадатковую працу ўрачы, санітары, медыцынскія сёстры атрымлівалі двойны заробак [7, арк. 27].

Пры бальніцы дзейнічалі радзільны прытулак, амбулаторыя, рэнтгенаўскі кабінет, хіміка-бактэрыялагічная лабараторыя. У горадзе прыватна працавалі стаматалагічныя, хіміка-бактэрыялагічныя, гінекалагічныя, хірургічныя, рэнтгенаўскія кабінеты і больш за 10 ап-

тэк. Пры падтрымцы магістрата ў Мінску дзейнічала гарадская хімічная лабараторыя, якая размяшчалася ў памяшканні пры Пастэраўскай станцыі. Усе работы, рэкамендаваныя санітарнай інспекцыяй і секцыяй аховы грамадскага здароўя магістрату, лабараторыя павінна была праводзіць бясплатна. Кандыдатуру на пасаду кіраўніка лабараторыі спачатку выбіралі санітарны інспектар і кіраўнік секцыі аховы грамадскага здароўя, а пасля гэтага яго прызначаў і прадстаўляў начальнік акругі [8, арк. 10].

Згодна з распараджэннем Генеральнага камісара Усходніх зямель ад 19 жніўня 1919 года «Аб абавязковых правілах пры выдачы дазволу на адкрыццё і эксплуатацыю аптэк», права на трыманне аптэк мелі фармацэўты і ўрачы з дазволу аддзела аховы грамадскага здароўя Генеральнага камісарыята Усходніх зямель, а таксама прыватныя асобы, органы мясцовага самакіравання і грамадскія арганізацыі пры ўмове, што кіраўніком аптэкі з'яўляўся фармацэўт. Колькасць аптэк у населеных пунктах павінна была адпавядаць усталяванай норме – аптэка на 7000 жыхароў [11].

На ўтрыманні магістрата знаходзілася гарадская аптэка. Па рашэнні камісіі, арганізаванай з лаўнікаў мінскага магістрата (доктара Мечыслава Паўлюця, юрыдычнага дарадцы Эрнэста Амбрашкевіча і правізара Юркевіча), інвентар і лекі, якія былі рэквізаваны большавікамі і знаходзіліся ў гарадской аптэцы, вярталіся былым уладальнікам.

Медыцынскі нагляд ажыццяўляўся за выхаванцамі школ і дзіцячых прытулкаў. Перыядычна правяраўся стан здароўя і знешні выгляд дзяцей. Па рашэнні магістрата, дзіцячым прытулкам павінны былі выдавацца бясплатныя лекі з гарадскіх амбулаторый і аптэк у адпаведнасці з рэцэптамі ўрачоў Душмана і З. Ляхоўскай [8, арк. 20 адв.].

Вучням польскіх пачатковых школ, якія знаходзіліся на ўтрыманні Польскай школьнай рады Мінскай зямлі, прадастаўлялася права скарыстацца

медыцынскімі кансультацыямі ў гарадской амбулаторыі. Рашэнне аб вызваленні пацыентаў ад платы магістрат пакідаў урачу амбулаторыі, з якім неабходна было дамаўляцца кіраўнікам школ. Секцыя аховы грамадскага здароўя абавязвала амбулаторыю толькі бясплатна лячыць зубы вучням пачатковых класаў.

Сярод вядомых спецыялістаў, якія працавалі ў гэты час у Мінску, былі: галоўны ўрач інфекцыйнай бальніцы Вікенцій Іванавіч Тамковіч; былы губернскі санітарны ўрач, вядомы спецыяліст па ўнутраных захворваннях Сцяпан Варфаламеевіч Балкавец; галоўны ўрач радзільнага прытулку Стэфан Стэфанавіч Казубоўскі; былы губернскі ўрачэбны інспектар Мінскага губернскага праўлення ўрач-тэрапеўт Сяргей Мікалаевіч Урванцоў; былы гарадскі ўрач, спецыяліст па жаночых захворваннях Іван Іахімавіч Эйсмант; доктар Шлёма Залман Вульфавіч Фрыдман, спецыяліст па захворваннях вуха, горла, носа; доктар Іван Пятровіч Свіда, спецыяліст па захворваннях вачэй; хірург Абрам Касрыэлевіч Валк; галоўны ўрач земскай бальніцы, хірург Тэадор Казіміравіч Кодзіс і інш. [12, с. 20–22; 13, с. 140–148; 14, с. 86–92].

У пачатку кастрычніка 1919 года ў Мінскім магістраце адбылася нарада гарадскіх урачоў, падчас якой было прынята рашэнне стварыць пры секцыі аховы грамадскага здароўя дарадчы калегіяльны орган – медыцынскую раду. Члены рады выбіраліся на год. У яе склад уваходзілі загадчык псіхіятрычнага аддзялення акруговага шпітала і загадчык гарадской аптэкі, а таксама па адным прадстаўніку ад санітарных работнікаў, урачоў, якія працавалі пры школах, ветэрынараў, фельчараў і акушэрак, сяцёр міласэрнасці і фармацэўтаў.

У сферы кампетэнцыі медыцынскай рады былі ўсе пытанні, датычныя аховы здароўя насельніцтва Мінска, а таксама папярэдні разгляд каштарысу бюджэту медыцынскіх устаноў Мінска. Рашэнні секцыі аховы грамадскага здароўя па кадравых пытаннях павінны былі прымацца толькі са згоды медыцынскай ра-

ды. Усе пастановы медыцынскай рады прадстаўляліся на разгляд магістрату, таму старшынёй медыцынскай рады мог з'яўляцца толькі лаўнік. Намеснік старшыні і сакратар выбіраліся з членаў рады. Пасяджэнні медыцынскай рады павінны былі адбывацца раз на месяц, для вырашэння спрэчных і складаных пытанняў рада запрашала экспертаў (урачоў-спецыялістаў) [8, арк. 33 – 35 адв.].

У снежні 1919 года з-за распаўсюджвання эпідэміі (дызентэрыі, адру, шкарлятыны і воспы) магістрат прыняў рашэнне павялічыць колькасць месцаў у земскай гарадской бальніцы і зрабіць неабходны рамонт. Па прапанове секцыі аховы здароўя была створана медыцынская камісія па прадухіленні эпідэміі, якая пачала сваю працу з папулярызацыі санітарных правілаў сярод насельніцтва. Асобныя распараджэнні і рэкамендацыі друкаваліся ў газеце «Мінский курьер», аб'явы і спецыяльныя паведамленні на польскай, беларускай, рускай і яўрэйскай мовах расклеіваліся на вуліцах [7, арк. 77 – 78 адв.].

Пры захворванні медыцынскага работніка падчас выканання сваіх абавязкаў прадугледжвалася грашовая кампенсацыя (месячны заробак) і прадстаўленне месячнага адпачынку пасля выздараўлення. У выпадку смерці медыцынскага работніка ад інфекцыйных захворванняў выдаткі на пахаванне браў на сябе Генеральны камісарыят. Члены сям'і нябожчыка мелі права на грашовую кампенсацыю ў памеры паўгадавога заробку [15].

У пачатку 1920 года на тэрыторыі ГУУЗ пачалася эпідэмія сыпнога тыфу, якая выклікала высокі ўзровень смяротнасці сярод цывільнага насельніцтва.

Польскія ўлады пачалі прымаць актыўныя прэвентыўныя меры, каб не даць распаўсюдзіцца эпідэміі сярод вайскоўцаў. Загадам Галоўнакамандуючага польскімі войскамі ад 27 лютага 1920 года на занятай тэрыторыі пачалі працаваць надзвычайныя камісары па барацьбе з інфекцыйнымі хваробамі. Яны падпарадкоўваліся Галоўнаму надзвычайна-

му камісару па барацьбе з інфекцыйнымі хваробамі, які знаходзіўся ў Варшаве і дзейнічаў адпаведна з інструкцыямі Міністэрства грамадскага здароўя польскай дзяржавы. Надзвычайныя камісары мелі магчымасць непасрэдна выдаваць распараджэнні аб барацьбе з эпідэміяй, абавязковыя для выканання як ваеннымі ўладамі, так і органамі грамадзянскага кіравання і самакіравання [16].

Распараджэннем Генеральнага камісара Усходніх зямель ад 28 лютага 1920 года галоўнай інстанцыяй, адказнай за барацьбу з эпідэмічнымі захворваннямі на тэрыторыі ГУУЗ, абвешчаны аддзел аховы грамадскага здароўя Генеральнага камісарыята Усходніх зямель. Вызначалася 17 хвароб (халера, брушны і сыпны тыф, воспа, шкарлятына, дызентэрыя, адзёр, менінгіт, малярыя і інш.), аб якіх неабходна было паведамляць гарадскім і павятовым урачам або органам мясцовага кіравання і самакіравання. У выпадку выяўлення фактаў захворвання адміністрацыя павінна была прыняць неабходныя меры па ізаляцыі хворых і членаў іх сем'яў (накіраваць для лячэння ў інфекцыйную бальніцу або ізалятар), правесці дэзынфекцыю памяшкання,

▲ У 1919 годзе ў будынку Мінскага магістрата размяшчалася секцыя грамадскага здароўя

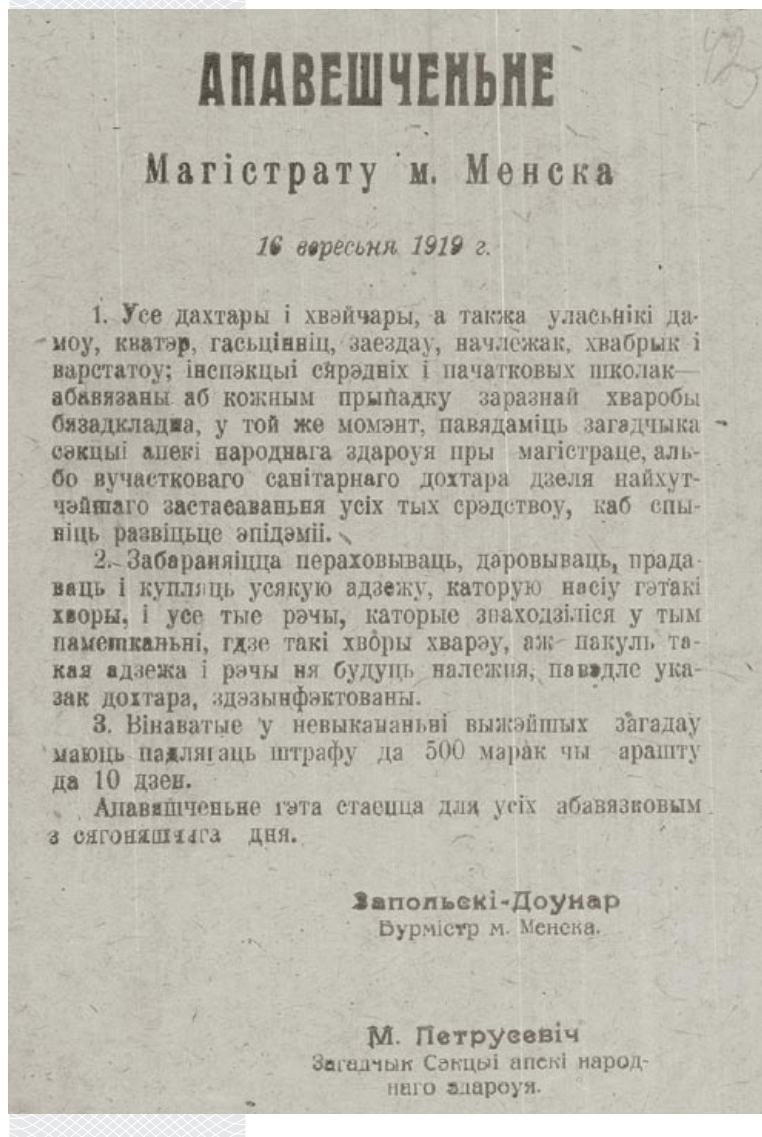
забараніць наведваць школы, грамадскія ўстановы, часова вызваліць ад працы асоб, якія кантактавалі з хворымі або прыбылі з населеных пунктаў, ахопленых эпідэміяй. У выключных выпадках мясцовыя ўлады мелі магчымасць аб'явіць агульны каранцін – забараніць масавыя мерапрыемствы, уезд у населены пункт і выезд з яго, абмежаваць унутраныя перамяшчэнні. Выдаткі на лячэнне інфекцыйных хворых ускладаліся на органы мясцовага самакіравання. За невыкананне распараджэнняў адміністрацыі – адмову ад ізаляцыі альбо лячэння, утойванне хваробы, хаванне рэчаў, якія па рашэнні ўрача неабходна

было знішчыць, і г. д. – маглі спаганяцца штрафы да 10 000 марак або арышты да 2 месяцаў [17].

Ва ўмовах эпідэміі на тэрыторыі ГУУЗ асобы ва ўзросце да 50 гадоў, якія мелі вышэйшую медыцынскую адукацыю, павінны былі зарэгістравацца ў акруговым камісарыяце для прыцягнення іх да абавязковай санітарнай службы. У гэты час заробак урачоў падняўся з 1500 марак да 2000–3500. Ухіленне ад санітарнай службы разглядалася як крымінальнае злачынства і каралася штрафам да 30 000 марак або арыштам да 6 месяцаў [18]. Па такім жа прынцыпе да абавязковай санітарнай службы былі прыцягнуты фельчары.

З 17 лютага 1920 года ў Мінску пачала дзейнічаць нававыбраная гарадская рада. У складаных грамадска-палітычных абставінах, выкліканых супярэчнасцямі паміж прадстаўнікамі розных фракцый [19, арк. 28–31], бургамістрам быў зноў выбраны Мечыслаў Запольскі-Доўнар, яго намеснікам – Г. Каплан. На трэцім пасяджэнні 8 сакавіка 1920 года рада сфарміравала новы склад магістрата. На месца былога кіраўніка секцыі аховы грамадскага здароўя Марыі Петрусевич быў прызначаны Мечыслаў Паўлюць.

У гэты час магістрат знаходзіўся ў цяжкім фінансавым становішчы: ва ўмовах надзвычайнай дарагоўлі і крызісу гаспадаркі падаткі ў гарадскую касу амаль не паступалі. Грошай не хапала нават на заробак для служачых магістрата. Сітуацыя ўскладнялася ростам эпідэмічных захворванняў. Пры секцыі аховы грамадскага здароўя была створана санітарная камісія, пад наглядом якой праводзілася дэзынфекцыя памяшканняў у адміністрацыйных і жылых будынках горада. За дэзынфекцыю бралася плата ў залежнасці ад памёру памяшкання, паводле вызначаных загадчыкам дэзынфекцыйнай службы норм. Бясплатная дэзынфекцыя праводзілася толькі па рэкамендацыі санітарнага ўрача. Па ўзгадненні з камісарам горада магістрат абавязваў медыцынскіх работнікаў, кіраўнікоў навучальных устаноў, а таксама ўласнікаў

жылых памяшканняў паведамляць у магістрат пра кожны заўважаны выпадак інфекцыйнага захворвання [20, арк. 40–53]. Жыхары горада павінны былі раз на два тыдні наведваць гарадскую лазню, аб чым выдавалася пасведчанне гарадскога ўрача. За невыкананне дадзенага прадпісання прадугледжваліся адміністрацыйныя штрафы. Аднак гэтых мерапрыемстваў было недастаткова, каб аказаць рэальную дапамогу гораду. З-за недахопу сродкаў у канцы красавіка 1920 года магістрат перадаў мужчынскі шпіталь на ўтрыманне надзвычайнаму камітэту барацьбы з сыпным тыфам [21].

Дзейнасць польскіх органаў аховы здароўя Мінскай акругі спынілася ў сярэдзіне чэрвеня 1920 года з надыходам Чырвонай арміі. Грамадзянская адміністрацыя пачала эвакуацыю. А ўжо ў сярэдзіне ліпеня 1920 года быў арганізаваны Мінскі губернскі аддзел аховы здароўя на чале з урачом-афтальмолагам С.Д. Камінскім [22, с. 78].

2 верасня 1920 года аддзел рэарганізаваны ў Народны камісарыят аховы здароўя БССР з 12 аддзеламі – санітарна-эпідэмічным, жыллёва-санітарным, аховы мацярынства і маленства, школьна-санітарным, лячэбным, фармацэўтычным, санітарна-асветным, ваенна-санітарным, агульнага забеспячэння, падлікова-фінансавым, экспертызы і медыцынскай статыстыкі [23, арк. 36].

З паўторным наступленнем польскіх вайсковых часцей у кастрычніку 1920 года камісарыят эвакуіравалі ў Рослаўль. Камісарам аховы здароўя БССР часова быў прызначаны С.В. Балкавец, які ўзначальваў лячэбны аддзел Народнага камісарыята аховы здароўя БССР у ліпені – жніўні 1920 года, а затым – санітарна-проціэпідэмічны аддзел.

Рээвакуацыя камісарыята з Рослаўля адбылася 6 лістапада 1920 года. Да снежня 1921-га яго зноў ўзначальваў С.Д. Камінскі. У пачатку 1921 года структура Народнага камісарыята аховы здароўя БССР складалася з шасці аддзелаў (лячэбнага, санітарна-эпідэмічнага, аховы

здароўя дзяцей, аховы мацярынства і маленства, арганізацыйнага, падлікова-фінансавога) і 14 пададдзелаў. У штаце камісарыята налічвалася 14 супрацоўнікаў. Пачалася планамерная арганізацыя гарадскіх і сельскіх пунктаў медыцынскага абслугоўвання. ─

Артыкул паступіў
у рэдакцыю 15.09.2020 г.

СПІС ВЫКАРЫСТАНЫХ КРЫНІЦ

1. Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь (далей – НАРБ). – Ф. 808. Воп. 1. Спр. 10.
2. Rozkaz Naczelnego Wodza W. P. z 12 maja 1919 r. dotyczący organizacji zarządu cywilnego na obszarach wschodnich zajętych przez wojska polskie // Dziennik Urzędowy ZCZW. – 1919. – № 3 (14 czerw.). – Poz. I–15.
3. Rozporządzenie Komisarza Generalnego Ziem Wschodnich z 12 września 1919 r. dotyczące utworzenia Okręgu Mińskiego i uprawień Komisarza Okręgowego Mińskiego // Dziennik Urzędowy ZCZW. – 1919. – № 19 (23 września 1919 r.). – Poz. II–174.
4. Sprawozdanie komisarza Mińskiego, 1919 r. // Biblioteka publiczna m. st. Warszawy. Dział rękopisów i starych druków. – ZCZW. Akc. 1684. K.2.
5. Sprawozdanie z działalności lekarza powiatowego starostwa Mińskiego od 15 sierpnia do 9 lipca 1920 r. // Biblioteka publiczna m. st. Warszawy. Dział rękopisów i starych druków. – ZCZW. Akc. 1684. K. 22.
6. Дзяржаўны архіў Мінскай вобласці (далей – ДАМБ). – Ф. 1806. Воп. 1. Спр. 1.
7. ДАМБ. – Ф. 1806. Воп. 1. Спр. 46.
8. ДАМБ. – Ф. 1806. Воп. 1. Спр. 4а.
9. Rozporządzenie Komisarza Generalnego Ziem Wschodnich w przedmiocie zwalczania szerzenia się chorób wenerycznych // Dziennik Urzędowy ZCZW. – 1920. – № 47 (11 czerwc.). – Poz. III–1286.
10. Wykaz urzędów lekarsko-sanitarnych na Ziemiach Wschodnich // Dziennik Urzędowy ZCZW. – 1919. – № 35 (27 list.). – Poz. II–408.
11. Rozporządzenie Komisarza Generalnego Ziem Wschodnich dotyczące przepisów obowiązujących przy wydawaniu koncesji i przy eksploatacji aptek // Dziennik Urzędowy ZCZW. – 1919. – № 13 (25 sierpnia). – Poz. 114.
12. Врачебный указатель города Минска. – Минск: издание фармацевта Л.А. Бельника, 1913. – 37 с.
13. Заливако, А.С. Весь Минск, или Спутник по г. Минску / А.С. Заливако. – Минск: Энциклопедикс, 2017. – 286 с.
14. Памятная книжка Минской губернии и календарь на 1917 г. – Минск: Типография инвалидов, 1916. – 250 с.
15. Zarządzenie Komisarza Generalnego Ziem Wschodnich o zapomogach dla personelu sanitarnego w wypadkach choroby lub śmierci, spowodowanych pełnieniem obowiązków służbowych // Dziennik Urzędowy ZCZW. – 1919. – № 36 (29 listop.). – Poz. 114.
16. Rozkaz Naczelnego Wodza Wojsk Polskich w przedmiocie zwalczania epidemii // Dziennik Urzędowy ZCZW. – 1919. – № 19 (10 marca). – Poz. I–502.
17. Rozkaz Komisarza Generalnego Ziem Wschodnich, dotyczące zwalczania chorób zakaźnych // Dziennik Urzędowy ZCZW. – 1919. – № 19 (10 marca). – Poz. II–503.
18. Rozporządzenie Komisarza Generalnego Ziem Wschodnich w przedmiocie powołania lekarzy do przymusowej służby sanitarnej na terenie Ziem Wschodnich // Dziennik Urzędowy ZCZW. – 1919. – № 19 (10 marca). – Poz. II–504.
19. ДАМБ. – Ф. 1806. Воп. 2. Спр. 1а.
20. ДАМБ. – Ф. 1806. Воп. 1. Спр. 18.
21. Rozkaz Naczelnego Wodza W. P. z dnia 9 września 1920 r. o zniesieniu Urzędu Komisarza Generalnego Ziem Wschodnich oraz Naczelnego Komisarza Ziem Wołynia i Frontu Podolskiego // Dziennik Urzędowy ZTPiE. – 1920. – № 1 (20 paźdz.). – Poz. I–1.
22. Пантюк, И.В. Министры здравоохранения Беларуси: 1919–2011 гг. / И.В. Пантюк // Современная стоматология. – 2012. – № 1. – С. 78–83.
23. НАРБ. – Ф. 46. Воп. 2. Спр. 4.